

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ДИТЯЧОГО ХАРЧУВАННЯ

Автором проведено аналіз ринку продуктів дитячого харчування, що дозволило визначити основні чинники, які впливають на рівень попиту покупців на ці продукти. У статті розглянуто основні проблеми, які негативно впливають на становище економічної безпеки підприємств дитячого харчування.

The author analyzes the market of baby food products that allows identifying the main factors affecting on the level of demand of buyers on these products. The main problems negatively affecting on the economic security companies of baby food are determined.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Перехід до ринкових відносин господарювання, що супроводжується швидким зростанням кількості підприємств та появою нових методів їх управління, посиленням впливу зовнішнього середовища на діяльність підприємств та загостренням конкуренції між ними, істотно змінив умови діяльності підприємств та зумовив виникнення нових проблем, які потребують ефективного вирішення.

В умовах жорсткого державного регулювання діяльності вітчизняних виробників та дистриб'юторів продукції українських виробників при формуванні ринку дитячого харчування України відбувається обмеження рівня рентабельності та торговельної націнки. Це стримує товарорух продуктів дитячого харчування, а, отже, і розвиток індустрії дитячого харчування, оскільки власники супермаркетів та спеціалізованих дитячих магазинів не зацікавлені в реалізації вітчизняних продуктів дитячого харчування у зв'язку з обмеженнями на встановлення рівні торговельної націнки, в той час коли на імпорتنі продукти торговельні заклади мають право самостійно на власний розсуд встановлювати розміри націнок та отримувати більший прибуток.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Проблеми та перспективи розвитку вітчизняних підприємств дитячого харчування детально досліджувалися у працях О. В. Скорука.

Для вирішення проблеми забезпечення дітей повноцінними продуктами харчування відповідної якості, стимулювання вітчизняного виробництва протягом останніх 16 років прийнято низку законодавчо-нормативних актів. Однак, ці нормативно-правові документи не стимулюють розвиток промисловості дитячого харчування, що негативно впливає на діяльність вітчизняних підприємств.

Для підтримання вітчизняного виробництва діє норма Податкового кодексу України (розділ III «Податок на прибуток підприємств»), яка передбачає звільнення від оподаткування прибутку, отриманого від продажу на митній території України продуктів дитячого харчування власного виробництва.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. При вирішенні проблеми виробництва дитячого харчування на державному рівні у 1996 році впроваджена Національна програма «Діти України». Згідно з цим нормативно-правовим документом висувалися завдання щодо модернізації наявних виробничих потужностей та освоєння нових технологій виробництва продуктів дитячого харчування. Проте частина заходів через відсутність їх належного фінансування залишалася нереалізованою.

Виклад основного матеріалу дослідження. На діяльність підприємств дитячого харчування впливає несвоєчасна виплата коштів з державного бюджету за екологічно чистою

сировину, механізм виплати яких визначений Порядком використання коштів, передбачених у державному бюджеті для розвитку тваринництва, який затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 18.03.2009 року № 282. Згідно з цим Порядком бюджетні кошти спрямовуються для надання сільськогосподарським підприємствам дотацій за екологічно чисте молоко власного виробництва, продане молокопереробним підприємствам для виготовлення продуктів дитячого харчування на молочній основі.

Бюджетна дотація надається тим сільськогосподарським підприємствам, які здійснюють господарську діяльність на території, якій надано статус спеціальної сировинної зони для виробництва сільськогосподарської продукції, що відповідає санітарно-гігієнічним вимогам до виготовлення продуктів дитячого харчування та мають відповідний сертифікат якості. Перелік молокопереробних підприємств надає Міністерство аграрної політики та продовольства.

Найпоширенішим видом харчової продукції для дітей у 2011 році було молоко оброблене рідке. Воно займало понад 50% від загального обсягу виробництва. Майже рівні частки склали продукти кисломолочні для дитячого харчування та дитяче харчування на молочній основі сухе (14% та 12%). Соки дитячі та сир кисломолочний і вироби з нього охопили відповідно майже 8% та 7% ринку. Найменші частки на ринку займають дитячі плодоовочеві та фруктові консерви (4,8%) та дитяче харчування на борошняній основі (1,3%). Це дає можливість зробити висновок про недостатні обсяги виробництва цієї продукції для задоволення потреб споживачів-дітей.

Аналіз співвідношення власного виробництва і споживання показав, що Україна впродовж останніх років не забезпечує внутрішнє споживання дитячих харчових продуктів за рахунок власного виробництва, задовольняючи потреби українських дітей у продуктах харчування лише на 45–65%.

Тенденції, що склалися в імпорті харчових продуктів для дітей, показали, що імпорт щорічно зростає у середньому на 30%, і у 2009 році спостережено падіння обсягів імпорту порівняно з попереднім роком на 37% [1, с.195–197]. Таке скорочення обсягів імпорту відбулося в основному за рахунок зменшення ввезення овочів гомогенізованих (75,2%), гомогенізованих готових продуктів (65,1%) та гомогенізованих складених харчових продуктів (45,4%).

Найбільшими імпортерами дитячих продуктів харчування на українському ринку є виробники таких відомих світових марок: Nutricia (Нідерланди), Nestle (Швейцарія), Heinz (Німеччина), HiPP (Німеччина, Австрія), DrogaKolinskaTMBeby (Словенія), HeinzRemediaLTD (Ізраїль), Semper (Швеція), Humana (Німеччина), Name (Чехія), Frutek (Словенія), Bebivita (Угорщина), FrieslandFoods (Нідерланди), НЭННИ (Нова Зеландія). Дослідники вказують, що 80 % існуючих на ринку продуктів харчування для дітей належать зарубіжним виробникам.

Відбувається активне виходження на український ринок продуктів дитячого харчування російськими виробниками: ЗАТ «Московський комбінат дитячого харчування», ВАТ «Завод дитячих молочних продуктів», ВАТ «Лебедянський», ВАТ «Дитяче харчування Істра-Нутриція», ЗАТ «Хайнц-Георгієвськ», ВАТ «Мінусинський харчовий комбінат», ЗАТ «М'ясокомбінат Тихорецький»; білоруські виробники: «Оршанський м'ясоконсервний комбінат», ВАТ «Малоритський консервоовочесушильний комбінат».

У 2011 році російські виробники були лідерами за обсягом імпорту дитячого харчування і їхня частка на ринку імпортової продукції склала 26,3%.

Найбільшу частку серед імпортової продукції (55–72%) займають продукти дитячого харчування, розфасовані для роздрібною торгівлі (сухі адаптовані суміші і каші на молочній та без молочній основі). Основними лідерами-імпортерами цієї товарної групи у 2011 році [1, с.195–197] були виробники таких країн, як Російська Федерація (29,4% всього імпорту), Нідерланди (18,6%), Швейцарія (16,2%), Словенія (12,3%), Німеччина (10,0%).

Серед імпортованих продуктів дитячого харчування вагому частку займають фруктові та овочеві пюре (16–31%). Лідерами на ринку цих харчових продуктів у 2011 році були виробники Російської Федерації (27,4%), Чехії (18,5%), Польщі (14,6%), Угорщини (13,6%), Чілі (9,6%).

Ринок дитячих м'ясних, овочево-м'ясних та рибних консервів повністю належить імпортованим виробникам, частка якого у загальному імпорті продуктів дитячого харчування коливалася протягом 2006–2011 рр. в межах 11–14%. У 2011 році найбільшу частку займали виробники Чехії (34,4%), Угорщини (15,0%), Швеції (12,5%), Німеччини (9,3%), Фінляндії (9,1%).

В асортиментному портфелі імпортованої продукції дитячого харчування можна виділити також злакові каші із суміші вівсяних, пшеничних, ячмінних пластівців NordiC (Фінляндія), Bruggen (Німеччина), сухі гомогенізовані супчики Heinz (Хайнц-Георгієвськ, Російська Федерація); дитяче печиво з різними смаками Heinz (Італія), HiPP (Швейцарія), Чіпа-екстрамалишок (Російська Федерація); чайні трав'яні напої (ромашковий, липовий, фенхелевий тощо) Beby, Bebivita, Milupa AG, Humana, Fridrichsdorf (Німеччина); дитяча вода Вінні (Російська Федерація), Humana, HiPP (Австрія); йогурти та сирок з фруктовими наповнювачами HiPP, Агуша (Російська Федерація).

Доцільно визначити, що частина імпортованої продукції небезпечна для здоров'я споживачів, оскільки не завжди відповідає високій якості. Це пояснюється тим, що вона підлягає перевірці лише на етапі ввезення на територію України або безпосередньому продажу споживачам.

За оцінками фахівців, значна частина дитячих продуктів харчування ввозиться нелегально й напівлегально, що свідчить про відсутність належного контролю навіть на етапі їх ввезення. За словами учасників ринку, всього 4–5 компаній, що постачають продукцію преміум-класу, ввозять її легально, інші – по сірених тунелях.

Крім того, значна кількість дитячого харчування за посередництвом благодійних фондів та релігійних організацій ввозиться як гуманітарна допомога, що не завжди гарантує високу якість продукції і прозорість поставок.

Отже, безконтрольне потрапляння на український ринок неякісних товарів для дітей завдає шкоди здоров'ю ще не сформованому організму через вміст у вказаній продукції ароматизаторів, емульгаторів, консервантів, барвників та інших заборонених компонентів. У той же час всі етапи процесу виготовлення вітчизняних продуктів – від виробництва сировини та її переробки до безпосереднього отримання готової продукції і пакування – проходять жорсткий контроль якості.

Аналіз експорту продуктів дитячого харчування, свідчить про те, що його обсяги у 2011 році знизилися майже на 1/3 у натуральному вираженні порівняно з 2010 роком та на 5,1% в грошовому вираженні [1, с.195–197]. Таке скорочення відбулося в основному за рахунок зменшення експорту гомогенізованих складених харчових продуктів – 100%, гомогенізованих готових продуктів – 52,6% та овочів гомогенізованих – 43,5%. У 2011 році найбільше вітчизняної продукції експортувалося в Молдову (85,8%), Білорусь (6,9%) та Російську Федерацію (4,6%) [1, с.195–197].

В товарній структурі експорту перевага надається продуктам дитячого харчування, розфасованим для роздрібною торгівлі (зокрема сухим молочним сумішам та кашам на молочній і безмолочній основі – 70,3%) та гомогенізованим готовим продуктам (29,6%). Зниження обсягів експорту продуктів дитячого харчування обумовлені відсутністю його виробництва в достатній кількості.

Вважається, що вітчизняним підприємствам необхідно впроваджувати нові технології та відновлювати виробництво цих продуктів, що дозволить їм не тільки задовольняти потреби українських споживачів, а й розширити експортні можливості та зміцнити свої позиції на міжнародному ринку.

Проведений аналіз стану ринку вітчизняних продуктів харчування для дітей дозволяє стверджувати про вузький асортимент цих продуктів, що обмежує можливості задоволення

потреб дітей у продуктах харчування. Споживачам пропонується не більше 150 товарних позицій, в той час, коли іноземні виробники пропонують близько 550. Вимоги споживачів та конкуренція з боку іноземних виробників вимагають від вітчизняних виробників розширювати асортиментний ряд конкурентоспроможної продукції.

Ринок дитячого харчування можна умовно поділити на такі сегменти: ринок продуктів харчування для дітей віком від народження до одного року та ринок продуктів харчування для дітей віком від одного до трьох років; ринок дитячих сумішей початкових, ринок дитячих сумішей для подальшого годування, ринок продуктів прикорму, ринок напоїв та бутильованої води.

Для дослідження ринку продуктів харчування для дітей виділяємо такі сегменти: ринок сухих молочних сумішей та каш; ринок рідких і пастоподібних молочних та кисломолочних продуктів; ринок соків, плодоовочевих і фруктових консервів; ринок чайних, фіточайних напоїв та питної води. Виготовляють продукти дитячого харчування близько 18 спеціалізованих підприємств.

Ринок сухих молочних сумішей та каш для дітей представлений продукцією таких виробників-монополістів ПАТ «Балтський молочноконсервний комбінат дитячих продуктів» (ТМ «Детолакт») та ПАТ «Хорольський молочноконсервний комбінат дитячих продуктів» (ТМ «Малютка», ТМ «Мальш», ТМ «Мальшка»). Операторами на цьому сегменті ринку також є:

- ТОВ «Південний консервний завод дитячого харчування» (виготовляє дитячі швидкорозчинні каші ТМ «Карапуз»);
- ТОВ Дніпропетровська продовольча компанія «Вайз» (виготовляє безмолочні каші швидкого приготування ТМ «НЯМ-НЯМ»).

Сухі молочні суміші – один із технологічно складних продуктів дитячого харчування. І хоча в Україні спостерігається нарощення виробництва цієї продукції протягом 2000-2010 років на 19 %, проте її обсяги задовольнили потреби дітей у 2010 році тільки на 10%.

Перехідний період найпотужніших виробників дитячого харчування виявився несприятливим. Для ВАТ «Балтський молочноконсервний комбінат дитячих продуктів», який 7 років простоював, лише у 1999 році відновив випуск адаптованої суміші «Детолакт». Підприємства підвищують обсяги виробництва традиційних видів продукції та налагоджують випуск нових видів, які відповідають вимогам повноцінного та раціонального харчування. Перспективними планами розвитку є розширення асортименту дитячих швидкорозчинних каш в асортименті до 10 видів з фруктовими та овочевими наповнювачами.

У 1998–1999 рр. ПАТ «Хорольський молочноконсервний комбінат дитячих продуктів» був модернізований, що дало можливість підприємству виготовляти широкий асортимент молочних та безмолочних каш «Мальш» та «Мальшка», збагачені білком, кальцієм, фосфором, залізом. Найбільшу кількість сухих молочних дитячих продуктів – 14067 тонн – було виготовлено у 1990 році.

Виробництво кисломолочних продуктів і рідких та пастоподібних молочних продуктів здійснюється у Дніпропетровській області (ПАТ «Комбінат Придніпровський» – дитяче вітамінізоване молоко, вершки, кефір ТМ «Злагода»), Одеській області (Балтське ТОВ «Атгіс-Т» – дитяче молоко ТМ «Ласуня»), Вінницькій області (ТОВ «Людсдорф» – молоко дитяче ТМ «На здоров'є», молоко вітамінізоване, збагачене кальцієм, і молочні напої ТМ «Готоша»), Київській області (ПАТ «Вімм-Біль-Данн Україна» – молоко дитяче ТМ «Агула») та м. Києві (ТОВ «Фірма Фавор»; ПАТ «Галактон» – молоко, кисломолочні продукти та пасти сиркові з наповнювачами ТМ «Тема»; ПАТ «Завод дитячого харчування Салюс» – рідкі молочні та кисломолочні суміші, молоко, кефір, напій кефірний та біойогурти ТМ «Вітамінна абетка», кисломолочні продукти «Наріне» та «Лактіум»). Зазнавши значних коливань протягом 90-х років минулого століття, з 2000 року виробництво на цьому сегменті ринку почало зростати. Так, обсяг виробництва рідкого молока, кисломолочних продуктів і рідких та пастоподібних молочних продуктів у 2012 році виріс відносно 2000 року в

4,5 рази. Протягом останніх років спостерігається постійне розширення асортименту рідких та пастоподібних молочних і кисломолочних продуктів.

Ринок соків, плодоовочевих та фруктових консервів зазнав змін. Згідно з офіційною статистикою, найбільший обсяг продукції склав 76561 тонн у 2006 році. За останні роки обсяг виробництва плодоовочевих і фруктових консервів та соків коливається в межах 6000–2000 тонн, що становить лише 20,2% від обсягу виробництва 2007 року. Продукція ринку чайних, фіточайних напоїв та питної води виготовляється австрійсько-українським підприємством «Хіпп-Ужгород» ГмбХ (с. Кібляри Ужгородського району Закарпатської області), яка має в Карпатах свої плантації лікарських рослин.

Виробництво питної дитячої негазованої води в Україні здійснюють ТОВ «АКВА-ЕКО» – «ЕКОНяня» (м. Трускавець, Львівська область), ТОВ «Еконія» – ТМ «Малятко» та ТМ «Аквиля» (м. Золотоноша Черкаської області), ТОВ «Ріо-кола» –ТМ «Vebivita», ТМ «Агула», ТМ «Remedia» (м. Ужгород). І хоча ТОВ «Еконія» працює на ринку з лютого 2009 року, проте воно завоювало свого споживача та продовжує активно розвиватися. У найближчому майбутньому підприємство планує першим освоїти ринок м'ясних, рибних та овочево-м'ясних консервів для дітей, що дозволить витіснити з українського ринку зарубіжних товаровиробників і поступово завоювати ринки інших країн.

Висновки і перспективи подальших розробок. Проведений аналіз ринку продуктів дитячого харчування дозволив визначити основні чинники, які впливають на рівень попиту покупців на ці продукти харчування: чисельність народжених немовлят, якість та ціна продукції, різноманітність асортименту наявних на ринку товарів, рівень доходу покупців-батьків, довіра до торгової марки, обсяг внутрішнього виробництва продукції та обсяг імпорту.

Проведене дослідження ситуації на ринку продуктів дитячого харчування дає можливість виділити основні проблеми, які негативно впливають на діяльність вітчизняних підприємств, а ,отже, і на стан економічної безпеки:

- посилення інтервенції з боку іноземних виробників;
- неефективна система державного регулювання, яка передбачає несвоєчасну виплату дотацій за екологічно чисту сировину;
- обмеження рентабельності виробництва і продажу продукції;
- загальна нестабільність національної економіки;
- дефіцит екологічно чистої сировини тощо.

Список використаної літератури

1. Скорук О. В. Ринок продуктів дитячого харчування: стан та перспективи розвитку / О. В. Скорук // Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика: матеріали XV міжн. наук.-практ. конф. (Луцьк, 26-27 трав. 2010 р.). – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – С. 195–197.
2. Огляд ринку дитячого харчування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.souz-inform.com.ua/index.php?language=ukr&menu=article/detskoe_pytanye.
3. Продукти харчування: дитяче харчування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.goodsmatrix.com.ua/GroupsDescription.aspx?g=3>.
4. Малашок Н. За здорове дитяче харчування / Наталія Малашок // Харчовик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.harchovyk.com/content/detail/611>.
5. Дитяче харчування – доросле питання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://maxybaby.net.ua/index.php?loc=art-detskoe-pitanie&art=milk-conference-ua>.

Прийнято до друку 03.12.2012